

Marius sitt liv og arbeid fra 1902 til 1908

Når Marius var blitt 18 år reiste han til Christiania.

Han hadde nok hørt at det var lett å finne arbeide der og ikke minst at det var mange kvinner i byen som fristet.

Han fikk jobb som kjøregutt hos en grosserer, trolig kjørte han rundt og leverte varer med hest og kjerre.

Han arbeidet hardt, men levde også livet. Pengene gikk nok for det meste til festing, liv og dans.

Marius var eventyrlysten, men også litt rastløs og umoden. I memoarene sine sier han at han «ikke slo seg til ro hos noen han arbeidet for, eller hos kvinnene».

Etter et års tid var han lei av bylivet og tok arbeid på en gård i Asker.

Christiania 1902

Foto: Lindahl, Axel

Etter oppholdet i Asker, reiste Marius tilbake til hjembygda igjen. Han hadde vært lenge borte, og det gjorde godt å komme tilbake til kjente trakter igjen. Og selvfølgelig, til jentene han kjente der.

Men rastløsheten lå fortsatt i ham, så han ble ikke der lenge. Han kunne tenkt seg vestover, mot Telemark og nye muligheter.

Ryktene gikk om store anlegg i Telemark, kraftverk og fabrikker skulle bygges og utvides. Godt med arbeid for de som ville ta i et tak og leve ute på anlegg.

Marius reiser til Notodden i 1905

Marius var nå blitt 21 år og han hadde bestemt seg hva han ville gjøre, og hvor han ville dra. Basert på alt han hadde blitt fortalt av folk som tidligere hadde vært på anlegg, ble fristelsen stor nok til å bytte opp igjen å søke seg til nye steder og muligheter.

Igjen pakket han tingene sine og dro av gårde.

Han tok toget til Kongsberg og videre vestover derfra.

Målet var Notodden, der det var stor aktivitet og stort behov for arbeidskraft.

Fra Kongsberg gikk det nok med hesteskys over Meheia mot Notodden.

Marius kom til Notodden i månedsskiftet februar-mars 1905. Det var fremdeles kaldt, selv våren bare var en drøy måned unna. Han satte umiddelbart i gang med å søke etter arbeid.

Men det var ikke så lett til å få noe arbeid til å begynne med. Etter litt frem og tilbake så fikk han arbeid som håndlanger, hos Gråsteins-murer Ole Kittilsen Brattekaas. På den tiden besto slikt arbeid ofte av grunn- kjellermurer i gråstein, fundamenter til kraftanlegg og fabrikker. Vi kan bare tenke oss hvor hardt arbeid dette kunne være, med mange tunge løft også.

Marius var bare hos Ole en måneds tid, forteller han. Etter dette fikk han nok godt med arbeid.

Når underlaget besto av fjell, måtte det sprenges ut for hånd. De boret hull med håndbor og slegge og ladet med svartkrutt eller dynamitt.

Marius forteller at tiden på Notodden besto i hardt arbeid, men også det han kaller et «Sluskeliv» med festing og kortspill og «mye annet», som han sa. Men han trivdes i slikt selskap fordi her fikk han mange venner og aldri var det krangel eller noe tull.

Men han fikk ikke tak i noen jente så lenge han var der, de var så redde for de fremmede, sa han.

Han tjente godt så lenge han hadde arbeid, men det var veldig dyrt å leve. Han fikk ikke lagt seg opp noen penger, de gikk alt til mat, festing og moro. Og han spanderte en del på de kameratene som hadde lite også, så da ble ikke mye til overs.

Marius hadde arbeid på Notodden frem til høsten 1906. Da begynte behovet for arbeidskraft å avta der for en stund. Og da var det å prøve å finne ut hvor en måtte dra for å finne nytt arbeid.

Svelgfoss kraftverk under bygging

Landskapsfotografi - Del av Sam Eyde-arkivet

Foto: Ukjent

Nasjonallbibliotekets bildesamling

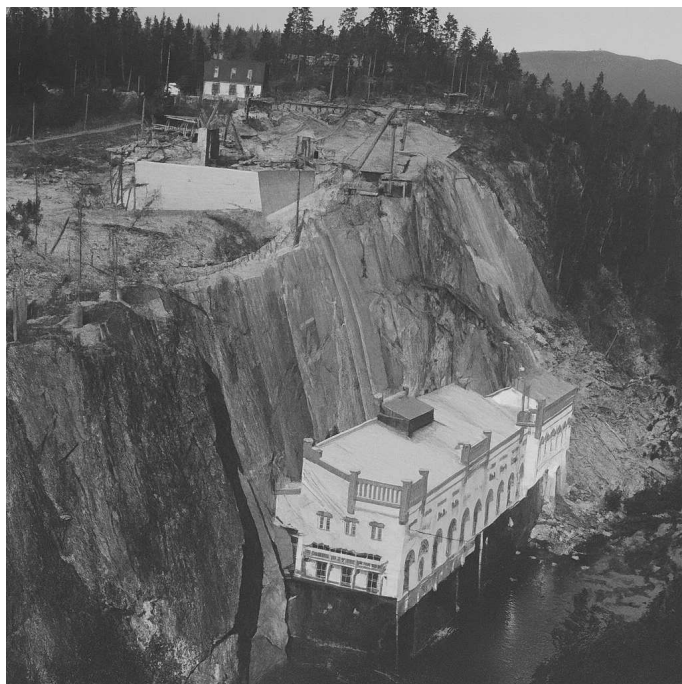
Slik kunne et typisk anlegg se ut da fundamenteringen startet.

Anleggsarbeidet ved Svelgfoss

Rundt 1906–07 var Notodden en travel anleggs by der kraftverk og fabrikker og boliger vokste frem.

Marius oppholdt seg kanskje her og arbeidet kanskje ved Svelgfoss, et av landets mest krevende prosjekter.

Da vannet til slutt ble sluppet på og turbinenes kraft fylte dalen, begynte et nytt industrieventyr, som skulle forandre Telemark og hele Norge.

Svelgfoss kraftverk

Landskapsfotografi - Del av Sam Eyde-arkivet
Foto: Ukjent

Notodden Salpeterfabrikk

Kunstgjødselproduksjon

Bildet er hentet fra Nasjonalbibliotekets bildesamling
Foto: Skarpmoen, Narve

Noen få år inn i det nye århundret, begynte industrien å vokse frem i Telemark.

På Notodden forsøkte man å utvinne gjødsel direkte fra luften – et prosjekt som virket nesten utrolig for sin tid. Luft ble ført gjennom en kraftig elektrisk lysbue som bandt nitrogen og oksygen sammen til nitrogengassforbindelser.

Disse ble omdannet til salpetersyre, som deretter ble nøytralisert med kalk og ble til kalksalpeter og Eureka! Til gjødsel laget av luft.

Marius drar fra Notodden

Når høsten kom og arbeidet tok slutt, måtte han tenke på hva han skulle gjøre fremover.

Han hadde hørt rykter om store prosjekter vestpå, og tanken på et nytt liv lokket og kameratene sa han skulle velge hvor de skulle dra.

Så Marius og noen kamerater som også hadde blitt arbeidsledige, ville dra vestover mot Hardanger. Der skulle det være godt med arbeid mente de og alle var enige om å dra. Men ingen hadde penger så det ble å traske landeveien til fots.

Mot Vestlandet og Odda

Nå skulle veien gå videre over fjellet, der nye anlegg og nye muligheter ventet.

De fulgte antagelig de gamle ferdselsveiene og kløvstiene, ikke de nye kjerreveiene der man måtte betale for skyss eller mat.

Og ruten var kanskje Notodden – Heddal – Sauland – Hjørtedalen – Arabygdi – Vinje – Haukeli – Røldal – Seljestad – Odda.

Dette er fjellterreng, med store høydeforskjeller. Over Haukelifjell var det værhardt, snøflekke selv midt på sommeren, og lange strekk uten hus.

På en dagsmarsj kunne de klare 20–25 km. Total tid ville bli 6–8 dager, mer hvis de måtte vente på vær, hvile eller fant dårlige veier kunne turen tatt betydelig lenger.

Marius fortalte at de sov i låver eller uthus der de fikk lov, men også under åpen himmel.

Sulten gnog i dem, for det var ikke alltid de fikk mat når de stoppet ved folk og spurte.

Naturen var overveldende fortalte Marius og opplevelsen ble et sterkt minne. Men for dem var reisen ikke bare et eventyr, men også et slit. De gikk fordi de måtte, for å finne arbeid og et bedre liv.

Og fjellovergangen over Haukeli var «lang og øde». Noen steder måtte de kanskje gå i taushet for å spare krefter og ikke miste motet.

Men når de endelig skimtet fjorden og Odda nede i dalen, ble alle ivrige og glade, og de økte tempoet når de nærmet seg målet for reisen.

Men skuffelsen var stor da de kom frem, for de fikk beskjed at det ikke trengtes flere arbeidere nå.

Marius forteller om dette «omstreifer-livet» etter Notodden. Vi vet ikke hvor lenge turen over fjellet varte, bare at han ble dyktig lei og ble derfor igjen i Odda selv og jobbutsettene var små. Kameratene hans dro bare videre vestover.

Det var sent på året i 1906 da Marius kom til Odda. Etter å ha vært der i en uke, ble det plutselig behov for mer arbeidskraft og han fikk jobb. Og da var alt godt og han brukte all sin erfaring og alle sine krefter, for å gjøre en god jobb. Og da han fikk vist sin dyktighet, for etter kort tid fikk Marius opprykk til formann. Denne oppgaven tok han med stort alvor og stolthet.

Men han ville fremdeles være på lag med arbeiderne, noe som ledelsen ikke alltid likte.

Odda, starten på industri-eventyret

Karbid- og cyanamidfabrikkene i Odda, ca. 1910.

Foto: Ukjent (Public domain).

Byggeaktivitet Odda 1907

Landskapsfotografi - Del av Sam Eyde-arkivet *Foto: Ukjent*

Odda - Nye Fabrikanlegg - Oversikt 1907

Norsk folkemuseums del av fotoarkivet

Foto: Anders Beer Wilse

Odda - Nye Fabrikanleg Elektrisk Jernbane 1907

Odda karbid- og cyanamidfabrikk (1906 -)

De gamle elektriske trikkene for transport av cyanamid

Foto: Anders Beer Wilse.

Odda - Hardanger med Veiparti 1907

Norsk folkemuseums del av fotoarkivet

Foto: Anders Beer Wilse.

Arbeidersamhold og sosialisme

Marius trivdes i samholdet mellom arbeidere og håndverkere, der fellesskapet var sterkt og humoren holdt motet oppe, selv når dagene var tunge.

Og i Odda ble også Marius introdusert for sosialisme og kampen for rettferdighet og likeverd.

I juni 1906 oppsto den første konflikten ved en bedrift i Odda, angående bemanning og den varte i 16 uker.

På høsten dette året ble det dannet en arbeiderforening i Odda og mange av arbeiderne begynte å organisere seg.

Dette var jo nettopp på den tiden Marius kom hit, og som han ble kanskje noe ufrivillig ble engasjert i.

Og han engasjerte seg jo nettopp i dette at arbeiderne skulle få mer rettferdige levekår, enn tilfellet var da.

Han holdt til og en lang tale for sine kamerater, nettopp om disse temaene. Men selv om kameratene sa han var en god taler, syntes ikke Marius selv han var skolert godt nok til og fullt ut å gå i fronten for organisasjonsarbeidet.

Derfor ble det nok med den ene talen han holdt, og siden han var formann, sto han jo midt mellom arbeiderne og ledelsen.

Det beste var nok ikke å markere seg for mye, han var lojal mot arbeiderne, men unngikk nok å komme på kant med ledelsen.

Da han hadde vært halvannet år i Odda, begynte anleggsarbeidet å avta. Og siden Marius sannsynligvis ikke var interessert i å arbeide på noen av fabrikkene der, begynte rastløsheten å melde seg på nytt.

Marius visste nå at det var på tide å dra videre.

Nede på kaia der båten lå, tok han farvel med alle de mange kameratene han hadde fått i Odda siden han kom hit. Og med kvinnene han hadde blitt kjent med, tok han også farvel, men uten for mye sentimentalitet.

Han visste at mye av det som hadde skjedd her siste årene, kameratskapet og vennskapet ellers, ville bli igjen her mellom fjellene.

Da dampfloyta lød og båten la fra kai så han Odda forsvinne bak røyken fra fabrikkpipene.

Nå gikk reisen atter mot Christiania.

Båtreisen til Christiania høsten 1907

Nå reiste han med båten som gikk fra Odda innerst i Sør fjorden og som skulle hele veien lang Norskekysten og til Christiania.

Båten dampet ut fjorden, nordover og så en skarp sving forbi Eidsfjord og Utne. Så svingte båten nesten 180 grader og seilte videre nedover selve Hardangerfjorden. Helt siden han dro fra Odda kunne han se den mektige Folgefonna hele tiden på babord side.

Reisen tok fire døgn med kystdampskipet. Båten la jevnlig til kai, og hadde nok stopp ved de største vestlandsbyene Haugesund, Stavanger og Flekkefjord. Så gikk reisen videre langs Sørlandskysten til Kristiansand, Arendal, Risør og Kragerø. Videre inn Oslofjorden til Sandefjord, Tønsberg og Horten og derfra helt inn til hovedstaden. Marius gikk i land når han kunne og det var en mulighet, og tok inn nye inntrykk og spennende nye steder. Men han var tilbake i god tid om bord, før fløyta lød.

Til slutt steg han i land i Christiania, byen han kjente, men også på ny skulle oppdage. Der ventet et nytt kapittel.

Tilbake i Christiania

Byen var den samme, men Marius så den med nye øyne. Han hadde vært gjennom slit og ansvar, og bar preg av å ha erfart mye i landets store fremskritt og endringer.

På Karl Johan var alt liv og bevegelse, hestekjøretøyer, trikker, rop og latter.

Han kjente duften av kaffe og nystekt brød fra de åpne vinduene, og på et hjørne sto noen unge kvinner med blomsterkurver og smilte og lo.

**Pigerne på Karl Johans gate,
Christiania ca. 1907.**

Postkortmotiv (Public Domain).

Et glimt av bylivet slik Marius kanskje møtte det da han kom tilbake til hovedstaden.

Gatene han en gang hadde gått som ung kjøregutt, var nå travlere enn noen gang. Trikkene klirret i skinnene, hestekjerrer rullet forbi og på Karl Johan hastet folk i fine klær mellom butikkene.

Marius så på alt med et mer modent blikk, han hadde vært ute og reist i flere år og nå var han tilbake i hovedstaden med nye drømmer i blikket.

To år tidligere hadde unionen med Sverige blitt oppløst og Norge var nå et selvstendig land. Nå var byen full av nasjonal stolthet og fremtidstro.

Han stanset kanskje et øyeblikk, der flere unge kvinner lo og pratet ved trikkeholdeplassen. Kanskje var det nettopp her, midt i byens mylder, at neste kapittel i livet hans skulle begynne.

Etter årene i Odda hadde han lagt seg opp litt penger, og han unnet seg noen dager med byliv og fornøyelser. Ølkneiper og kaffestuer lå tett i tett særlig rundt Vaterland og Pipervika (dagens Aker Brygge). Men det var et sosialt skille, arbeiderne gikk på folkekroer og borgerskapet på restauranter eller Theatercaféen.

Det ble litt dans og latter, og han møtte noen få av sine gamle bekjente – og noen av byens unge kvinner.

Men Marius var ikke den samme som sist han var her, erfaringene fra anleggslivet hadde gjort ham mer moden. Men litt moro måtte det likevel være før han reiste videre.

En uke senere dro Marius fra Christiania.

Tilbake i hjembygda, Nes på Romerike

Han satte kursen mot hjemtraktene, det var lenge siden sist og nå var tiden inne til å vende tilbake.

Han søkte fremdeles etter å finne kjærligheten og lykken han i alle år hadde lett etter. Det var jo dette håpet som drev Marius fra sted til sted.

Da han kom tilbake til Nes på Romerike, var det få som kjente ham igjen. Mange hadde trodd han var reist til Amerika, for ingen hadde jo hørt fra ham på flere år. I bygda var mye forandret, noen var døde, andre gift og mange av kameratene hans hadde reist derfra. Selv slo han seg ned for en kort stund, for nå måtte han møte til militærtjeneste på Gardermoen.

Men som alltid tok Marius livet som det kom. Han fant seg snart til rette igjen og også her var det nye unge kvinner som la merke til ham.

Han lette ikke lenger etter kjærligheten nå, den får komme av seg selv, tenkte han.

Men denne gangen traff han Marie, en livlig jente som ble forelsket i ham. Men for Marius var det mest en lek, et lite pusterom før nye plikter ventet.

Rekruttskolen i Hæren, på Gardermoen

Tiden i militære ble kort men intens. Verneplikten på den tiden besto kun av rekruttskole som varte i underkant av tre måneder. Det ble nok repetisjonsøvelser på ham